

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА

Навчально-науковий інститут
філософії та освітньої політики

“Затверджено”

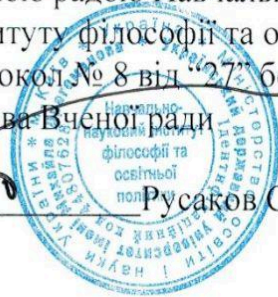
на засіданні Приймальної комісії
УДУ імені Михайла Драгоманова
протокол № 5 від “28” березня 2024 р.
Голова Приймальної комісії

_____ Андрущенко В.П.

“Рекомендовано”

Вченою радою Навчально-наукового
інституту філософії та освітньої політики
протокол № 8 від “27” березня 2024 р.
Голова Вченої ради

_____ Русаков С.С.

**Програма вступного фахового випробування (співбесіди)
з Філософії**

для громадян України, іноземних громадян та осіб без громадянства,
при вступі на навчання для здобуття ступеня
«магістр»

на базі освітнього ступеня
«бакалавр»

за освітньо-науковою програмою
«Теоретична та практична філософія»

спеціальність 033-Філософія

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА ВСТУПНОГО ФАХОВОГО ВИПРОБУВАННЯ (СПІВБЕСІДИ)

В програмі визначені основні питання теорії та методології філософії, як навчальної дисципліни та базового для філософської освіти курсу, що спрямований на поглиблення знань студентів у сфері історико-філософських досліджень, а також сучасних філософських концепцій та теорій. Отже, в програмі представлений широкий обсяг матеріалу як в історичному й культурологічному плані, так й в структурному, зокрема йдеться про проблеми метафізики, гносеології, натурфілософії, філософської антропології, філософії історії, філософії освіти, соціальної філософії, а також важливі соціально-політичні, методологічні та етичні й естетичні питання.

У абітурієнтів мають бути сформовані наступні практичні навички:

- вони мають оволодіти спеціальною філософською термінологією, категоріально-понятійним апаратом;
- опанувати методику опрацювання спеціальної філософської літератури, оригінальних філософських текстів;
- засвоїти вміння вести філософський діалог та філософський диспут в цілому;
- розвинути особистісну потребу у філософуванні як способі світопізнання та світорозуміння;
- осягнути потребу реалізації філософської культури в процесі професійної діяльності. При цьому абітурієнти мають знати наступне:
  - об'єкт, предмет, методи та наукові завдання філософії;
  - розуміти філософію як теоретичну форму світогляду, спрямовану на критичне дослідження та вирішення світоглядних проблем;
  - основні історичні етапи та теоретичні рівні розвитку світової філософії;
  - сучасні тенденції у розвитку світової філософської думки;
  - основні філософські концепції та теорії.

На основі цих знань у абітурієнтів повинні бути сформовані наступні вміння:

- виокремлювати особливості та характерні риси філософського мислення;
- порівнювати між собою провідні ідеї окремих філософських шкіл;
- осмислювати та розрізняти філософську проблематику основних етапів розвитку філософської думки;
- аналізувати різні філософські системи у межах одного історико-філософського періоду;
- опанувати знання про основні філософські концепції і теорії, проводити між ними розрізнення і зв'язки;
- самостійно опрацьовувати матеріал і проводити критичну роботу з філософськими текстами.

2. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАТЬ АБІТУРІЄНТА НА ВСТУПНОМУ ФАХОВОМУ ВИПРОБУВАННІ (ТІЛЬКИ ДЛЯ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ)

<i>За шкалою університету</i>	<i>Визначення</i>	<i>Характеристика відповідей абітурієнта</i>
		<i>на питання теоретичного змісту</i>
0-99 бали	Низький (незадовільно)	Абітурієнти, які виявили прогалини в знаннях основного програмного матеріалу, припустилися принципових помилок у виконанні завдань, передбачених програмою. Як правило, оцінка “незадовільно” виставляється слухачам, які не здатні продовжувати навчання або розпочати професійну діяльність по закінченні навчання без додаткових занять за відповідною програмою.
100-139 балів	Задовільний (задовільно)	Абітурієнти, які виявили знання основного програмного матеріалу в обсязі, необхідному для подальшого навчання і професійної роботи, здатні виконувати завдання навчальної програми і знайомі з основною літературою, що рекомендована програмою. Як правило, оцінка “задовільно” виставляється слухачам, які допустили незначні огріхи у відповідях при складанні іспиту чи при виконанні екзаменаційних завдань, але мають необхідні знання і спроможні з допомогою викладача виправити допущені помилки. Оцінка «задовільно» виставляється студентам, які за умов ознайомлення із загальними положеннями дисципліни допускають логічні помилки у висвітленні її проблемних аспектів, але при цьому виявляють здатність виправляти допущені помилки за допомогою викладача.
140-169 балів	Достатній (добре)	Абітурієнти виявляють повне знання програмного матеріалу, успішно виконують завдання навчальної програми, засвоїли зміст основної рекомендованої літератури. Абітурієнти виявляють систематичний характер знань з теми іспиту, здатен самостійно їх поповнювати та оновлювати в процесі подальшої навчальної роботи та професійної діяльності, це абітурієнти які в повному обсязі оволоділи навчальним матеріалом бакалаврату з відповідних програмних блоків, здатні вільно оперувати базовими поняттями та категоріями, здійснювати порівняльну характеристику основних концепцій та методологічних напрямів, але при цьому відчують труднощі в творчому переосмисленні засвоєних знань, синтезуванні повних самостійних висновків та узагальнень.
170-200 балів	Високий (відмінно)	Абітурієнти розуміють взаємозв’язок основних понять теми, їх значення для професії викладача, філософа, релігієзнавця і виявили творчі здібності у використанні програмного матеріалу, демонструють грамотне посилення на джерела та вихід на рівень теоретичних узагальнень та критичного аналізу.

Тривалість підготовки до усної відповіді на фаховому випробуванні може становити 30-40 хвилин.

Максимальна кількість набраних балів на фаховому випробуванні за умови правильних відповідей на всі запитання – 200.

В умовах аудиторного складання вступних іспитів:

Абітурієнтам забороняється заходити до аудиторії, в якій проводиться екзамен, після 30 хвилин з початку його проведення. Абітурієнтам не дозволяється залишати екзаменаційну аудиторію протягом перших 30 хвилин іспиту, за винятком, якщо вони завершили всі передбачені іспитом процедури і на цій підставі отримали дозвіл екзаменатора.

Абітурієнтам забороняється брати до екзаменаційної аудиторії будь-які книги, зошити, папери, а також портфелі, сумки, інші речі, в яких ці книги або папери можуть знаходитися.

Будь-який абітурієнт, який здійснив:

а) спробу занести ці речі до екзаменаційної кімнати або ж скористатися цими матеріалами під час іспиту;

б) спробу отримати безпосередньо чи опосередковано допомогу іншого слухача, або допомогти іншому абітурієнтові буде позбавлений права складати іспит. На вимогу екзаменатора такий абітурієнт має залишити екзаменаційну аудиторію.

Під час проведення іспиту абітурієнтам забороняється спілкуватися одним з одним. Всі питання з'ясовуються через екзаменатора.

Оцінювання рівня знань абітурієнтів проводиться кожним із членів предметної комісії окремо, відповідно до критеріїв оцінювання. Загальний бал оцінювання рівня знань абітурієнта виводиться за результатами обговорення членами комісії особистих оцінок відповідей абітурієнтів. Бали (оцінки) вступного фахового випробування виголошуються головою предметної комісії усім абітурієнтам, хто приймав участь у випробуванні після закінчення іспиту.

В умовах дистанційного складання вступних іспитів (online):

Вступний іспит проводиться з використанням платформи Google-meet, посилання на зустріч надсилається усім абітурієнтам та членам екзаменаційної комісії за 24 години до екзамену. Співбесіда з кожним абітурієнтом проводиться, згідно питань його білету, одночасно усіма викладачами, які задіяні у роботі приймальної комісії. Номер білету абітурієнта визначається засобами ресурсу Randomizer.

Оцінювання рівня знань абітурієнтів проводиться кожним із членів предметної комісії окремо, відповідно до критеріїв оцінювання. Загальний бал оцінювання рівня знань абітурієнта виводиться за результатами обговорення членами комісії особистих оцінок відповідей абітурієнтів. Бали (оцінки) вступного фахового випробування виголошуються головою предметної комісії усім абітурієнтам, які брали участь у випробуванні, після закінчення іспиту.

3. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ СПІВБЕСІДИ

Фахова комісія аналізує результати співбесіди методом експертної оцінки й колегіально приймає рішення: про «рекомендовано до зарахування» або «не рекомендовано до зарахування».

4. ЗМІСТ ПРОГРАМИ ФАХОВОГО ВИПРОБУВАННЯ (СПІВБЕСІДИ)

4.1. Вступ до філософії, її понять, проблем і розділів.

4.1.1. Філософствування і філософія. Значення терміну „філософія”, попереднє уявлення про його зміст. Філософія як умонастрій (смысл $\phi\lambda\sigma\omega$), розумова діяльність, сукупність світоглядних знань. Світогляд, його типи і ознаки. Міф як духовна передумова філософії та світогляд первісно-родового суспільства. Головні риси і виміри міфу. Консерватизм міфологічного світогляду. Трансформація міфу під впливом суспільних змін. Соціальні, політичні і пізнавальні передумови філософського світогляду. Феномен

філософствування, уявлення про його витoki (подив, сумнів, страх, страждання, свобода, вина, стрес тощо). Відкриття метафізичної реальності, становлення предмету та лексику філософії. Суб'єкт філософствування; інтенціональність, рефлексивність, герменевтична здатність. Засоби та цілеспрямовання філософської діяльності. Специфіка результатів філософствування — філософських знань.

4.1.2. Традиційні проблеми і розділи філософії. Природа філософських проблем, їх зв'язок з основоположними питаннями людського буття. Узагальнене відображення ними пограничних ситуацій, значимих дім індивіда та суспільства. Смесложиттєвий сенс філософської проблематики. Головні групи смесложиттєвих питань і відповідні розділи філософії. Питання про позафізичні, незмінні, надійні підстави суцього (Метафізика і її під-розділи: онтологія, спекулятивні теологія, психологія, космологія). Про змінюваність і плинність суцього та закономірності змін (Діалектика), Про пізнаваність метафізичних і діалектичних реалій, умови істинності знань (Гносеологія). Про здатність людини пізнанням і практичною діяльністю змінювати і стабілізувати суцце (Праксеологія). Природа як підстава і сфера існування людини (Натурфілософія). Про природні і метафізичні виміри людини, умови її існування, сутність і призначення (Філософська антропологія). Про підстави суспільства, його стабільності і змінюваності (Соціальна філософія). Питання про рушійні сили історії, її закономірності, спрямованість і сенс (Філософія історії). Про можливості і межі наукового і філософського пізнання природи, людини, історії, метафізичних реалій, та про ефективні методи отримання істинних знань (Філософія науки і філософська методологія). Особливості феноменології, логіки осмислення і розв'язання філософських проблем. Плюралізм і взаємосуперечливість розв'язків. Необхідність діахронного, історичного підходу до їх вивчення і засвоєння. Особистісна значимість знань про наявні варіанти розв'язання смесложиттєвих питань.

4.1.3. Філософія в системі культури. Функції філософії. Соціокультурний сенс філософії. Її загальні особливості у порівнянні з міфом, релігією, мистецтвом і наукою. Суспільна значущість філософії. Світоглядна, методологічна, пізнавальна, ціннісно-орієнтаційна, прогностична, критична функції. Умови функціонування філософії в соціокультурній системі. Акумудяція і трансляція світоглядного досвіду. Місце філософії у вищій освіті, її значення для формування творчої особистості фахівця. Роль фахових дисциплін у підготовці фахівця. Самостійність мислення та незалежність від авторитетів. Самосвідомість та рефлексія. Гнучкість мислення та здатність до адаптації у відповідності до обставин. Концептуалізована система ціннісних уявлень. Герменевтичний аналіз, творчість, смеслотворення, протистояння абсурду.

4.2. Історична еволюція проблем і розділів філософії.

4.2.1. Філософія Стародавнього світу. Умови формування та загальні риси філософії Стародавності. Перед філософія в Стародавній Індії. Веди, Упанішади, Араньяки. Махабхарата і Рамаіана. Особливості ведичної релігії, її трансформація під впливом суспільних змін в епоху, "бродіння умів". Ортодоксальні даршани; санкх'я, йога, ньія, вайшешика, міманса, веданта. Неортодоксальні філософсько-релігійні вчення: чарвака-локаіа. джайнізм, буддизм. Зародження філософії у Стародавньому Китаї. Давньокитайська міфологія та епос. Епоха "царств, що борються". Конфуцій про підстави суспільного порядку. Мудрість і суспільна гармонія. Даосизм про начала буття та ідеал мудреця. Метафізика, праксеологія і антропологія даосизму. Школа моїстів. Роль освіти в Стародавньому Китаї. Антична філософія, її витoki та особливості. Міф і логос. Соціальні передумови еволюції міфу до логосу. Досократична філософія. Мілетська школа (Фалес, Анаксімандр, Анаксімен). Піфагор та піфагорійська школа. Філософія Геракліта Ефеського. Елейська школа (Ксенофан, Парменід, Зенон, Мелісс). Філософські погляди Змпедокла і Анаксагора. Атомістична школа (Левкіпп, Демокріт та інші). Софістика. Сократ та становлення античної філософської класики. Класика як соціокультурний феномен. Сократичний переворот в філософії, його зміст. Сократичні школи. Головні проблеми і розділи філософії Платана. Принцип софійності. Діалог і діалектика. Антропологія, психологія і соціологічні погляди. Платонівська Академія. Філософська система Аристотеля, його метафізика, антропологія, соціологія і методологія. Епістемний принцип. Метафізика і формальна логіка. Лікей, Елліністична та римська філософія. Епоха еллінізму, її особливості. Головні школи елліністичної і римської філософії. Стоїцизм: Зенон Кітїонський, Хрисіпп із

Сол, Патеній, Посідоній, Сенека, Епіктет, Марк Аврелій. Епікуреїзм: Епікур, Лукрецій Кар. Скептицизм: Піррон, Тімон Фліунський, Енесідем, Агріппа, Секст Емпірик. Неоплатонізм: Плотін, Порфірій, Ямвліх, Саллюстій, Прокл, Іоанн Дамаський, Вплив неоплатонізму на розвиток християнської середньовічної філософії. Антична освіта I головні типи навчальних закладів. Місце філософії в античній освіті.

4.2.2. Філософування в епоху Середньовіччя. Середньовічна культура, її релігійні і світські виміри. Релігійний ґрунт середньовічної філософії. Особливості її проблематики. Монотеїзм і креаціонізм. Тринітарна проблема. Час і вічність. Одкровення і знання. Віра і розум. Проблема теодицеї. Антропологічна проблематика. Есхатологічні питання. Особливості методологічних пошуків. Про періодизацію середньовічної філософії. Апологетика, її філософський зміст. Іустин Мученик, Татіан Сірієць, Квінт Тертуліан, Іриней Ліонський, особливості їхнього бачення метафізичних і антропологічних проблем. Александрійська катехітична школа. Александрійські апологети - Климент і Оріген. Доктрина трьох смислів Біблії. Боротьба апологетів проти ересей (гностицизму, маніхейства, докетизму, субординаціонізму, аріяства). Східна та західна патристика у пошуках філософських засад. Каппадокійські отці церкви - Василій Великий, Григорій Нісський, Григорій Назіанин. Звернення до неоплатонізму як засобу розв'язання теологічних питань. Західні патристи - Амвросій, Ієронім, Аврелій Августин, їхні філософські знахідки. Псевдо-Діонісій Ареопажіт і містична теологія. Філософські орієнтації ранньої схоластики. Роль Іоанна Дамаскіна, Марціана Капелли, Северина Боеція у становленні середньовічної освіти, Каролінгське відродження. Феномен школи. Філософські питання організації освітнього процесу.

Схоластика. Універсальні поняття як начала систематизації знань і їх викладання. Алкуїн Йоркський, Фредегізій Турський і загострення проблеми універсалій. Реалізм (Іоанн Скот Еріугена, Ансельм Кентерберійський). Номіналізм (Іоанн Росцелін, П'єр Абеляр). Ісламські та іудаїстські впливи на схоластичну філософію. Аль-Кінді. Аль-Фарабі, Ібн-Сіна, Аль-Газалі, Ібн-Рушд, Філон Александрійський, Саадія бен Іосиф, Ізраелі, Соломон ібн Гебіроль, Іегуда Галеві, Мойсей Маймонід. Арабський та єврейський аристотелізм. Розквіт та криза схоластичної філософії. Феномен університету, його особливості у порівнянні з Академією, Ліцеєм, Школою. Сігер Брабантський і "латинський" аверроїзм в Сорбонні.

Розповсюдження аристотелізму в Оксфорді (Роберт Гроссетест, Роджер Бекон). Паризькі дискусії щодо аверроїзму і аристотелізму. Етьєн Тамп'є, Джованні Бонавентура, Альберт Великий, Фома Аквінський, його погляди на головну проблематику схоластики. Реакція на томізм. Іоанн Дуне Скот, Вільям Оккам та інші. Пізньосередньовічна містика. Спекулятивні і морально-практичні течії в релігійній містиці. Сутність містики. Західна містика пізнього середньовіччя (Іоганн (Мейстер) Екхарт, Генріх Сузо, Іоганн Таулер, Ян ван Рюйсбрук). Східна Пізньосередньовічна містика, як наслідок розчарування схоластикою. Григорій Палама: ісихазм та синергія. Вплив Ісихазму на Візантійську церкву та східнослов'янське православ'я. Філософська проблематика в культурі Київської Русі. Особливості світогляду давніх слов'ян. Східні та західні впливи на киеворуську культуру і філософствування. Метафізичні, гносеологічні, натурфілософські, антропологічні і філософсько-історичні уявлення. Головні літературно-філософські пам'ятники, їх автори.

4.2.3. Філософія Відродження. Ренесанський гуманізм та індивідуалізм. Дайте, Петрарка, Салютаті, Бруні, Альберті, Манетті - їх роль у популяризації античної культури. Концепції "громадянського гуманізму". Стиль мислення і життя гуманістів епохи Відродження. Спроба Л. Валли відродити епікуреїзм та гедоністичний індивідуалізм. Неоплатонізм, піфагореїзм та ареопагітика у творчості М.Кузанського. Флорентійська Академія. Гімназія. Платонізм Плітона, Фічіно і Мірандоли. Аристотелізм П.Помпонаці. Реформація, її ідеї. Феномен протестантизму, його течії та зв'язок з середньовічною містикою, Соціальні теорії (М.Маккіавеллі, Т.Мор, Т.Кампанелла та ін.). Гуманістичні ідеї Еразма Роттердамського. Природознавчі досягнення М. Коперніка, Й.Кеплера, Парацельса, Тіхо де Браге. Злам середньовічного уявлення про Землю як центр універсуму і про людину як царя природи, Пантеїзм Дж. Бруно. Скептицизм М. Монтеня. Значення національних мов і традицій у становленні нового світобачення. Розповсюдження передренесанських ідей на території України. Неоплатонізм, ареопагітика, ісихазм та аристотелізм, роль київських книжників в їх асиміляції. Популяризація гуманістичних ідей (Ю.Дрогобич, М.Русин, Ст.Оріховський та ін.). Острозька школа. Полемісти раціоналістичного спрямування

(М.Смотрицький, С.Зизаній, Л.Зизаній). І.Вишенський як полеміст, його протестантсько-містичні орієнтації. Філософствування в братських школах, Львівська, Київська, Луцька школи. Кисво-Печерська гімназія.

4.2.4. Філософські пошуки Нового часу. Особливості епохи. Новий час і Бароко. Формування нової парадигми філософствування. Наукова революція XVII ст. та проблема методу пізнання. Механіцизм, раціоналізм та емпіризм. Натуралістична антропологія Фр. Бекона, розробка нової моделі науки, емпіричного методу і розкриття причин помилок у пізнанні. Механістичний матеріалізм Т.Гоббса, його вчення про державу. Р.Декарт про самосвідомість як сутнісну властивість людини, про метод пізнання, Психофізична проблема. Раціоналізм Декарта, його послідовники. Б.Паскаль про можливості та межі розуму. Поняття субстанції в філософії Б.Спінози. Структура світу і структура розуму. Розум і пристрасті. Необхідність, творчість, свобода. Монадологія В.Лейбніца. проблема несвідомого. Особистіший вимір буття. Свобода, вибір, теодицея. Лейбніц і Ст.Яворський. Х.Вольф, Х.Баумайстер їх вплив на філософську освіту в Київській академії. Д.Локк і його критика теорії природжених ідей Декарта. Людська душа і проблеми її виховання. Філософія Локка і освіта. Суб'єктивно-ідеалістичні теорії XVIII ст. П.Бейль, Д.Берклі, Д.Юм. Проблема людини в філософії Просвітництва. Монтеск'є, Вольтер, Руссо. Французькі матеріалісти XVIII ст. про людину як складну машину. Ламетрі, Дідро, Гельвецій, Гольбах. Особливості механістичної методології в гуманітарних та природничих науках. Українське просвітництво та Києво-Могилянська академія. Загальноосвітні та філософські курси. Вплив КМА на філософську думку українського та інших народів (Ф. Прокопович, С. Яворський, Г. Кониський, І. Гізель та ін.). Г.Сковорода: його життя та філософія. Співвідношення теорії та практики. Тлумачення Біблії. Антитетичний метод у філософії Г.Сковороди. Теорія пізнання. Світ, матерія, Бог. «Філософія серця». «Внутрішня людина». Концепція «сродної» праці. Есхатологічні погляди Г.Сковороди.

4.2.5. Розквіт та криза класичної філософії. Просвіта, романтизм, класицизм в європейській культурі. Передумови зародження класичної філософії. Німецьке просвітництво, його особливості: Лессінг, Шіллер, Гете. Лейбніцеанство і вольфіанство. Роль середньовічної містики і протестантизму. Романтизм, його вплив на філософствування. Специфіка і місце німецької класичної філософії в історії філософської думки. І.Кант, два періоди його творчості. Сутність "коперніканського перевороту". Головні питання, що цікавили Канта в критичний період. Метафізика і наука. Межі метафізики. Гносеологія і антропологія. Людина як громадянин світів природи, свободи і краси. Теоретичний і практичний розум, здатність судження. Агностицизм І.Канта. Українські студенти І.Канта: І.Хмельницький, Ф.Туманський, Я.Рубан. Суб'єктивний ідеалізм Й.Г.Фіхте, його полеміка з Кантом. Три підстави "Науковчення", Діалектика Фіхте. Проблема "іншого Я". Ф.В.Й.Шеллінг, головні проблеми та періоди його творчості, Натурфілософія і об'єктивний ідеалізм Шеллінга. Система трансцендентального Ідеалізму, її підрозділи і проблеми. Полеміка з Фіхте і Регелем. Філософія одкровення. Роль пізнього Шеллінга у загостренні кризи класичної філософії. Абсолютний Ідеалізм Г.В.Ф.Гегеля, його "енциклопедія філософських наук". Гегель як освітянин. Метафізичні підстави "Енциклопедії". Діалектика і діалектична логіка. Натурфілософія і філософія духу. Антропологічні погляди Регеля, його філософія історії. Система і метод; критичні зауваження Шеллінга щодо їх співвідношення. Полеміка Шопенгауера з Гегелем, Л.Фейербах як критик гегельянства. Антропологічний матеріалізм Фейербаха, його натурфілософія і антропологія. Людина як природна, чуттєво-тілесна істота. Чуттєвість і розум. Спілкування та існування людської сутності. Любов як основа спілкування, Універсальність людини, Л.Фейербах і криза класичної філософії. Романтизм в Україні, його зв'язки з класичною філософією. Вплив ідей німецької класичної філософії на українську філософську думку в першій половині XIX століття: Г. Лодій, Й. Шад, Д. Велланський (Кавунник), А. Дудрович, М. Максимович та інші. Класична освіта в Україні, її вплив на становлення класицизму в філософії. Два напрями професійної (класичної) філософії в Україні XIX-XX століть – духовно-академічний та університетський. М. Карпов, Й. Міхневич, П. Авсенєв, О. Новицький, С. Гогоцький, П. Юркевич, П. Ліницький, О.Гіляров, Г. Челпанов, О.Козлов, М. Трубецький, В. Зеньковський, Г. Шпет. Філософська творчість українських письменників та вчених. Т. Шевченко, М. Драгоманов, І. Франко, Л. Українка, В. Вернадський та інші.

4.2.6. Посткласична філософія XIX-XX ст. Криза класицизму як соціокультурного явища. Нігілізм. Особливості кризи класичної філософії. Філософська класика як передумова преткласичних філософських доктрин, або філософії модерну, А.Шопенгауер як критик гегельянства і фундатор філософії життя. Світ як воля і уявлення. Ірраціоналізм і песимізм. Імморалізм, переоцінка цінностей, нігілізм, воля до влади у творчості Ф.Ніцше. Ідеал надлюдини. Ідея вічного повернення. Інтуїтивізм, А.Бергсона, його "Творча еволюція". Віталізм і філософія історії О.Шпенглера. Ідеї філософії життя у творчості В.Дільтея, Позитивізм О.Конта, Г.Спенсера, його антиметафізична спрямованість; Розповсюдження позитивізму в Україні (М. Драгоманов, В. Лесевич). Позитивізм і пост позитивізм; «реальна» освіта як антиподи класицизму. Другий позитивізм на рубежі XIX-XX ст. Неопозитивізм. Віденський гурток (М. Шлік, Ф. Франк, О. Нейрат). Львівсько-Варшавська школа (К.Твардовський, О.Айдукевич, А.Тарський). Роль Б.Рассела і Л.Вітгенштейна у розвитку позитивізму. Постпозитивізм (М.Бунге, Д.Армстронт, У.Солларс, К.Поппер, Т.Кун, І.Лакатос, П.Фейєрабевд, С.Тулмін та ін.). Передумови становлення марксизму та його філософії. Проблема відчуження людини, її пригноблення, і свободи, ідея самозвільнення індивідів. Соціально-практична орієнтація марксистської філософії. Нова концепція соціального буття, Категорія практики. Ідея принципової відмінності буття та свідомості. Два типи суспільних відносин. Поняття ідеології та перетвореної форми свідомості. Суспільний поступ як природно-історичний процес, його закони та суб'єкт. Походження людини. Матеріалістичне розуміння історії. Революційність практики як засобу досягнення комуністичного ідеалу. Концепція матеріалістичної діалектики, її зміст. Роль Г.В.Плеханова у пропаганді марксистської філософії. Бачення філософії марксизму В.І.Леніним. діалектична методологія пізнання. Вплив марксистської філософії на інші філософські доктрини. Сучасна марксистська філософія про людину, її сутність та буття. Л.Альтюссер про антропологічну орієнтацію "молодого" Маркса. Марксизм і Франкфуртська школа. (М.Хоркхаймер, Т.Адорно, Г.Маркузе, Ю.Хабермас, Е.Фромм). Особливості онтології людського буття за Д.Лукачем. Розвиток діалектико-матеріалістичної філософії в сучасних умовах. Зародження екзистенціалізму. Екзистенціалізм С.К'єркегора як заперечення зведення людини до часткового моменту абсолютної ідеї. Людина як духовна істота, здатна до вибору і самовизначення. Проблема екзистенціальної Істини. Екзистенціалізм М.Хайдеггера, Ж.-П.Сартра, А.Камю, К.Ясперса. Головна антропологічна проблема екзистенціалізму. Людина в загальній структурі буття. Сенс існування. Трансценденція. Проблема свободи. Екзистенція і комунікація. Екзистенціальні тенденції Київської філософської школи (Л.Шестов, М.Бердяєв та ін.). Проблема синтезу екзистенціалізму з марксистською філософією. Неокантіанство і Кант. Марбургська школа неокантіанства (Г.Коген, П.Наторп), розробка логіки і філософії науки. Баденська (Фрайбургська) школа (В.Віндельбанд, Г.Ріккерт). Розрізнення наук і проблема методології. Неокантіанські ідеї в Україні (Г.Челпанов). Ідея несвідомого і психоаналіз З.Фрейда, Структура психіки за Фрейдом. Психоаналітична антропологія людського буття. Феноменологія несвідомого. Психоаналіз і проблема антропосоціогенезу. Неофрейдизм. А.Адлер про суспільну природу підсвідомого. Проблема душі сучасної людини, психіка з енергетичної точки зору, структура і архетипи колективного несвідомого у філософії К.Юнга. Поняття "соціального характеру" в філософії Е.Фромма. Любов як найвища цінність. Антропологічна філософія. М.Шелер про природу людини та її місце у Всесвіті, Послідовники Шелера в пошуках сутнісних рис людини (Г.Плеснер, А.Гелен). Феномен людини в християнському еволюціонізмі П.Тейяра де Шардена. Структурна антропологія К.Леві-Строса. Еволюція релігійної філософії у XX ст. Неотомізм, його антропоцентрична переорієнтація. (Я.Бохенський, К.Войтила, Е.Жільсон, Д.Мерсьє та ін.). Проблема співвідношення віри, знань і цінностей у житті людини. Персоналізм. Особа як унікальна суб'єктивність, шляхи її самореалізації. Філософські погляди П.Флоренського та С.Булгакова. "Діалектична теологія". "Інтеграційний гуманізм" Ж.Марітена. Метафізика Е.Корета. Прагматизм. Ч.Пірс про діяльнісну активність. Принцип фанероскопії, Радикальний емпіризм У.Джеймса. Досвід, віра, істина. Критерії істини. Метафізика прагматизму. Принцип меліоризму. Інструменталізм Дж. Дьюї. Прагматизм, марксизм, герменевтика. Зародження феноменології (Ф.Брентано). Феноменологічна філософія про світ як основу суб'єктивності. Вплив феноменології на філософську антропологію (М.Шелер, М.Бубер), неотомізм, персоналізм, екзистенціалізм, герменевтику, Філософські погляди

Г.Шпета, С.Франка, Д.Чижевського, Особливості феноменологічної методології. Філософська герменевтика, її витoki. Ф.Шлейермахер про природу розуміння. В.Дільтей про герменевтику як методологію історичного пізнання. Х.Г.Гадамер, його "Істина і метод". Герменевтика як практика осмислення. Складові герменевтичної практики. Герменевтичні погляди К.Апеля, П.Рікера. Структуралізм. К.Леві-Строс про несвідомі структури розуму. М.Фуко: від археології знання до генеалогії влади. Еволюція структуралізму. Пост-структуралізм і філософія "постмодерну" (Х.Блум, Ж.Делез, Р.Барт, Ж.Дерріда, Ж.Ліотар та ін.).

4.3. Теоретичні узагальнення історичних здобутків філософії в її головних розділах.

4.3.1. Метафізика. Метафізика і діалектика як протилежні світоглядні орієнтації, їх взаємодоповнюваність. Софійно-містична природа діалектики та епістемно-раціональні витoki метафізики. Метафізика, її головні проблеми. Поняття про суще та його метафізичну першооснову, або буття. Головні концепції буття, поділ метафізики у відповідальності з ними. Спекулятивна космологія. Космос, або буття порядку. Хаос, космос і номос. Наявні космогонічні гіпотези, Проблема першопричини. Матерія і форма. Детермінізм механістичний та ймовірний. Біфуркаційна мораль еволюції, необхідність і випадок. Час і простір. Порядок з хаосу. Проблема самоорганізації сущого. Онтологія, Матеріалізм, ідеалізм, віталізм. Абстрактність традиційних онтологічних концепцій. Онтологія людського існування. Буття як діяльність, спілкування, культура. Сущє, належне, обов'язкове, можливе. Реальне та ідеальне. Природа ідеального. Буття і ніщо. Спекулятивна психологія. Буття як дух. Дух як субстанція. Спірітуалізм. Дух як акциденція. Феноменологія духу. Свідомість і несвідоме. Дух як суб'єкт, або душа. Анімізм. Природа душі, її темпоральність. Проблеми розрушимості душі. Душа і психіка. Душа і екзистенція. Персоналізм. Буття "в собі і для себе", "тут-буття". Проблема трансценденції. Спекулятивна теологія як частина метафізики. Бог як буттєва першооснова сущого, питання про його іманентність і трансцендентальність. Пантеїзм, деїзм, теїзм. Докази буття Бога. Позитивна, негативна діалектика. Можливості та межі метафізичної методології.

4.3.1. Діалектика, її проблематика та версії: об'єктивна, суб'єктивна, негативна, трагічна, абсолютна. Проблема константного у плинності буття. Закон, Закон як розмірність плинину. Закон як сутність, суперечність, єдність протилежностей. Закон як циклічність у плинні змін сущого. Діалектика і сучасна синергетика. Питання про передбачуваність майбутнього. Проблема теорії діалектики та інваріантності її змісту. Принципи, категорії, закони. Закон взаємного переходу кількості та якості. Закон єдності та боротьби протилежностей. Закон заперечення заперечення. Філософські суперечки навколо законів діалектики та її принципів. Модифікації законів діалектики в сучасних філософських доктринах. Людський, або суб'єктивний компонент, та особливості, можливості і межі діалектичної методології.

4.3.2. Гносеологія. Гносис і праксис в історії філософії, осмислення їх суперечливої єдності, Загальна структура практичної і пізнавальної діяльності. Визначення гносеології (теорії пізнання) і праксеології (вчення про практику). Гносеологія. Еволюція її проблематики від питань про пізнаваність метафізичних реалій до проблем наукового пізнання. Гностицизм і агностицизм. Пізнання як відображення, відношення, комунікація і діяльність. Структурні складові пізнавальної діяльності (об'єкт, суб'єкт, мета, засоби, результати). Об'єкт пізнання. Особливості об'єктів природознавства, суспільствознавства та філософи, Об'єкт як дійсність, можливість, мовна реальність. Данність і заданість об'єкта, проблема його спостережуваності та визначеності. Матеріальні, духовні, діяльнісні перед-умови локалізації і визначення об'єкта. Об'єкт і предмет пізнання. Предмет як пізнавальна проблема. Суб'єкт пізнання: тілесність, духовність, активність. Відображення і сенсорна інформація. Духовні виміри суб'єкта. Самосвідомість і опредметнення інформації. Рефлексія як реконструкція суб'єктивних передумов перетворення предмета. Комунікація, розуміння, тлумачення. Суб'єкт як епіцентр пізнавальної активності. Проблема як активізувальний фактор. Феномен творчого натхнення. Мета пізнавальної діяльності суб'єкта, питання про її визначеність. Засоби, форми і методи пізнання. Знання як результат пізнавальної діяльності. Форми знання. Знання і цінність. Знання і значимість. Проблема істини та головні версії її розв'язків. Істина як алетейя, відповідність, узгодженість, конвенція, Інструментальна цінність, процес. Об'єктивність істини та її критерії. Конкретність істини. Істина і метод. Істина і буття.

4.3.3. Праксеологія. Пізнання в контексті соціально-практичної життєдіяльності.

Проблема практики в історії філософії. Структура практики, її різновиди. Труд, спілкування, практична діяльність в науці. Можливості і межі практики як критерію істини. Практика і цінності. Особливості практично орієнтованої свідомості. Практика як відтворення і як творчість. Індивідуальні та суспільні виміри практики. Практика, суспільство, культура. Людинотворча функція практики. Пізнавальна та практична творчість як філософська проблема. Талант та хист як соціокультурні феномени. Творча інтуїція. Творчість, інсайт, свобода, об'єктивація та комунікація.

4.3.4. Натурфілософія. Природа як всезагальний предмет практики і філософствування. Проблема єдності природознавства та побудови інтегральної картини світу. Розв'язки даної проблеми в головних версіях натурфілософії. Натурфілософія і метафізична та гносеологічна проблематика природничих наук. Концепції походження Всесвіту, життя, антропо- і соціогенезу. Роль впливу природного середовища на історію. Екологічні проблеми. Природа в ціннісних вимірах. Натурфілософія і діалектика природи. Діалектична проблематика природознавства. Можливості і межі діалектичної натурфілософії. Природа і свобода.

4.3.5. Філософська антропологія. Версії антропогенезу. Метафізика людини як "громадянина двох світів", Світ природи і тілесність людської істоти. Світ свободи і метафізичні виміри людини. Есенціалістський та екзистенціальний підходи до них. Метафізика людської сутності. Сутність як данність або душа. Душа і психіка. Феномен "Я", його пояснення. Душа, дух, духовний світ. Свідомість, несвідоме, совість. Почуття, розсудок, розум. Страждання, страх, воля. Віра, надія, любов. Сутність людини як заданість процесом існування в суспільстві і культурі. Душа і екзистенція. Первинність існування щодо сутності. Часовість, кінечність екзистенції. Екзистенція як існування на межі сущого і буття. Буття "в собі і для себе", "тут-буття". Трансцендування і трансценденція. Творчість і самотворення. Свобода і відповідальність. Існування і комунікація. Існування аутентичне і неаутентичне. Істина існування, Проблема "пограничних ситуацій" в есенціалізмі і екзистенціалізмі. Проблема сенсу людського буття. Смысл і абсурд. Цінності. Цінність і оцінка. Проблема онтологічного статусу цінностей та їх роль в існуванні людини. Цінності і культура.

4.3.6. Соціальна філософія. Предмет соціальної філософії. Головні групи проблем. Онтологія суспільного буття. Соціальний атомізм та соціальний холізм. Суспільний простір і час. Суспільні і міжособистісні відносини: родинні, економічні, політичні, духовні. Проблема визначальних відносин. Суспільні відносини і соціальні структури. Рід, плем'я, нація. Місто і село. Клас. Політичні партії. Соціальні страти: верстви, прошарки, касти. Професійно-освітні спільноти. Суспільні відносини і суспільна діяльність. Соціальна праксеологія, Матеріальне і духовне виробництво. Технологічні, суспільні, людські виміри матеріального виробництва, його структура. Технологічний спосіб виробництва. Техніка і технологічний детермінізм. Технічні революції. Технологічні відносини та інформаційні технології. Концепції індустріального, постіндустріального, інформаційного суспільства. Економічний спосіб виробництва і поняття суспільно-економічної формації. Продуктивні сили і економічно-виробничі відносини. Структура виробничих відносин. Класи. Проблема економічного базису суспільства. Базис і суспільне буття в марксизмі. Про визначальну роль буття щодо суспільної свідомості. Межі матеріалістичної моделі суспільства. М.Вебер про єдність економічних і духовних факторів. Діалектика виробничих відносин і продуктивних сил. Про закон відповідності між ними. Духовне виробництво, його зв'язок з матеріальною практикою. Чуттєво-надчуттєве буття людей, речей, відносин, діяльностей. Смысл, абсурд, цінність. Феномен ідеального. Ідеальне і ідеологія. Ідеальне і суспільна свідомість. Індивідуальна свідомість, або суб'єктивний дух. Надіндивідуальна свідомість, або об'єктивний дух. Мораль, політична свідомість, правосвідомість. Форми "абсолютного" духу - мистецтво, релігія, філософія. Соціальна гносеологія, її головні проблеми. Особливості соціального пізнання-предмету, суб'єкту, методів, цілепокладання, результатів. Ідеали науковості у галузі суспільствознавства. Соціально-гуманітарні науки як елемент вищої освіти. Методологія соціального пізнання. Номотетичний та ідеографічний методи.

4.3.7. Філософія історії. Історія як об'єктивний процес і наука, Метафізична проблематика історичної науки. Історичний час і простір. Проблема періодизації історії; її вирішення. Цикло-часові підходи. Теорії історичного кругообігу. Епохи цивілізації, культури. Лнійно-часові підходи до періодизації історії. Есхатологічна проблема. Натуралістичний підхід до історичного процесу. Природа, історія, космічні ритми буття. Географічна,

демографічна та органічна школи. Циклічно-поступальна модель історичного часу. Формаційна періодизація історії. Економічне підґрунтя формації I матеріалістичне розуміння історії. Проблема рушійних сил історії, її наявні розв'язки. Етноси, нації, класи, особистості. Проблема законів історичного поступу. Закони історії і закони діалектики. Історична необхідність і свобода. Про особливості природної та історичної причинності. Причинність, доцільність, вибір. Добро і зло в історії. Проблема спрямованості, історії. Культура і духовність як протиположність абсурду. Ціннісно-сміслова субстанція культури. Проблема "кінця" історії. Концепції цивілізаційного фіналізму, циклічності, катастрофізму. Майбутнє як предмет дослідження і прогнозування.

4.3.8. Філософія культури. Цінності і культура. Визначення культури. Творення культури. Культура і практика. Творчість і відродження. Культура і ритуал. Культура і гра. Гра і рутина. Феномен дозвілля. Культура і праця. Штучне середовище. Техносфера і екологічна проблематика. Матеріальна та духовна культура. Поняття артефакту матеріальної культури. Генотип та фенотип. Синхронізм та діахронізм культурогенезу. Віртуальне буття культури. Молодість, зрілість, старість як виміри еволюції культури. Революція, дивергенція, конвергенція в культуро творенні. Мімікрія і маскування в культурі. Буття, сенс, відчуження. Телеологія культури. Архетипи. Когнітивні, еротичні фанатичні фактори культурогенезу. Педагогічні аспекти культури. Розпредметнення, засвоєння, розуміння культури. Культура як субстанція людяності.

4.3.9. Філософія науки. Філософія науки, її предмет. Наука як особлива форма пізнання, сфера культури та соціальна інституція. Специфічні ознаки науки як форми пізнавальної діяльності. Особливості її об'єкта, суб'єкта, цілеспрямування, засобів і результатів. Метафізичні проблеми та онтологічні підстави науки. Діалектична проблематика наукового пізнання. "Нормальна" і "революційна" наука, моделі її еволюції. Інтерналістський та екстерналістський підходи до еволюційних процесів в науці. Гносеологічні та праксеологічні проблеми конкретних наук, їх осмислення філософією науки. Ідеали науковості та істинності. Ідеали і норми обґрунтування і побудови наукового звання. Особливості об'єктів природознавства, соціології і антропології. Риси особистості "ідеального" вченого як суб'єкта наукового пізнання. Наукова творчість. Наука і практика. Соціально-практична детермінація цілеспрямування науки. Методологічні підстави наукової діяльності, їх структура і зміст. Науковий метод і методи науки. Класифікація методів. Логіка наукового дослідження, Наука і техніка. Нові інформаційні технології в науці і освіті. Наукове дослідження. Філософські дискусії про його засади, етапи, структуру. Об'єкт і предмет дослідження. Проблема і гіпотетика дослідження. Мета дослідницької діяльності. Підбір засобів. Виклад і обґрунтування наукових результатів. Феномен кваліфікаційної роботи (курсової, дипломної, магістерської).

4.3.10. Філософська методологія, її місце серед спеціальних і загальнонаукових методів. Методи, їх різновиди та класифікація. Особливості методів філософського пізнання, можливості і межі їх експансії в науку. Традиційна метафізична методологія і притаманні їй критерії науковості. Еволюція метафізичної методології. Вимоги метафізики щодо отримання, верифікації і оформлення знань. Метафізика і формальна логіка, Достойнства і межі метафізичної методології, діалектична методологія, еволюція її змісту. Діалектика як логіка пізнавальної діяльності і як логіка викладу отриманих результатів. Вимоги діалектичної логіки: взаємодоповнюваність логічного та історичного, абстрактного і конкретного, врахування взаємодоповнюваності аспектів істини тощо. Філософська компаративістика. Підстави, можливості і межі порівняльного аналізу. Герменевтична методологія. Науковий текст, передумови його розуміння. Культура як текст. Герменевтика в контексті пізнавальної і соціокультурної діяльності. Феноменологія як філософська методологія. Структуралізм як методологічна доктрина, її можливості і межі. Реконструкція, дискурс і деконструкція як прийоми роботи зі смислами. Методологія лінгвістичного аналізу. Взаємодоповнюваність філософсько-методологічних доктрин. Проблема їх синтезу.

4.3.11. Філософія освіти. Предмет філософії освіти крізь «дух епохи». Філософія і педагогіка в предметному полі освіти. Сутність освіти. «Дух епохи» як загальна парадигма розвитку освіти. Природовідповідність як принцип античної філософії і теорії виховання. «Бог є дух»: сутність середньовіччя. Метаморфози «духу» цивілізаційного розвитку. Сучасний філософсько-освітній дискурс. Криза класичної парадигми освіти. Когнітивна та

соціальна інституціоналізація філософії освіти. Проблемне поле філософії освіти. Філософські основи нової парадигми освіти. Онтологічні проблеми в предметному полі філософії освіти. Філософія освіти і онтологія. Натурфілософський підхід: основні онтологічні моделі. Метафізичний підхід: істина і освіта. Феноменологічний підхід: сенс життя як онтологічна проблема. Антропологічний вимір освіти та виховання. Філософсько-педагогічна антропологія та її предметне поле. Методологічний плюралізм філософсько- педагогічної антропології. Освіта і виховання у новій історичній антропології. Філософсько-педагогічна антропологія як онтоантропологія. Педагогічна епістемологія. Комунікаційні засади педагогічної епістемології. Інституційні засади педагогічної епістемології. Системний погляд на педагогічну епістемологію. Аксіологічні виміри освіти і виховання. Аксіологізація філософії освіти як вимога сучасності. Основні парадигмальні побудови філософсько- педагогічної аксіології. Естетичний вимір філософії освіти. Проблема естетичної освіти та виховання у європейській філософській думці. Естетично в освітньо-виховному процесі. Основні функції процесу естетичного виховання. Особливий статус мистецтва в освітньо- виховному процесі. Гендерна освіта. Менеджмент навчально-виховної діяльності як предмет філософії освіти.

4. Для пільгових категорій осіб, яким надано право складати вступні випробування (особи, що потребують особливих умов складання випробувань) в НПУ імені М. П. Драгоманова за рішенням Приймальної комісії створюються особливі умови для проходження вступних випробувань.

5. СТРУКТУРА БІЛЕТУ ВСТУПНОГО ФАХОВОГО ВИПРОБУВАННЯ (СПВБЕСІДИ)

Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова Історико-філософський Факультет

Ступінь: магістр

Галузь знань: 03 – Гуманітарні науки

Спеціальність: 033 - Філософія

На базі ступеня/ ОКР: бакалавр/ спеціаліст

**Вступне фахове
випробування**

Екзаменаційний білет № 7

1. Суспільна значущість філософії. Її функції.
2. Філософські проблеми фрейдизму та неофрейдизму.
3. Індивідуальність і соборність як філософсько-антропологічні проблеми.

Затверджено на засіданні Приймальної комісії НПУ ім. М. П. Драгоманова

Протокол № ? від “??” квітня 2024 р.

Голова фахової комісії _____ / *Русаков С.С./*

Підпис   Прізвище, ім'я, по-батькові

6. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Основна:

1. Гізель І. Твір про вся філософія. Трактат про душу загалом / Інокентій Гізель // Федів Ю.О., Мозгова Н.Г. Історія української філософії. К.: Вид-во «Україна», 2000. С. 137-141.
2. Гогоцький С.С. Філософський лексикон / Сильвестр Гогоцький// Федів Ю.О., Мозгова Н.Г. Історія української філософії. К.: Вид-во «Україна», 2000. С. 377-380.
3. Гуссерль Е. Криза європейського людства і філософія. // Пер. Е. Причепій / Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрями. К.: Ваклер, 1996. С. 61-94.
4. Гуссерль Е. Криза європейських наук і трансцендентальна феноменологія. Вступ до феноменологічної філософії // Філософська думка. 2002. № 3. С. 134-149.
5. Драгоманов М. Чудацькі думки про українську національну справу / Михайло Драгоманов / Вибране («...мій задум зложити очерк історії цивілізації на Україні») / Упорядю та авт. іст.-біогр. нарису Р.С. Міщук; Приміт. Р.С. Міщука, В.С. Шандри. К.: Либідь, 1991. С. 461-558.
6. Епікур. Лист до Геродота. Головні думки // Читанка з історії філософії. Філософія стародавнього світу. К., 1992.
7. Іларіон Київський. Слово про Закон і Благодать / Іларіон Київський // Федів Ю.О., Мозгова Н.Г. Історія української філософії. – К.: Видавництво «Україна», 2000. С. 40-47.
8. Кант І. Критика чистого розуму / І. Кант; пер. з нім. та прим. І. Бурковський. К.: Юніверс, 2000. 502 с.
9. Києво-Печерський Патерик/ Пер. із церковносл. М. Кашуба і Н. Пікулик. Львів: Свічадо, 2007. 192 с.
10. Кониський Г. Загальна філософія / Георгій Кониський// Федів Ю.О., Мозгова Н.Г. Історія української філософії. К.: Вид-во «Україна», 2000. С. 160-169.
11. Конфуцій. Вислови : пер. укр. / Конфуцій. Харків : Фоліо, 2014. 221 с.
12. Лао Цзи. Дао де цзин / пер. з кит. Є. М. Тарнавський. Харків : Фоліо, 2020. 87 с.
13. Ліницький П. Загальний погляд на філософію / Петро Ліницький // Федів Ю.О., Мозгова Н.Г. Історія української філософії. К.: Вид-во «Україна», 2000. С. 372-377.
14. Марк Аврелій. Наодинці з собою: Роздуми / Марк Аврелій / Пер. з давньогрец. Р. Паранько. Львів: Літопис, 2007. 212 с.
15. Ніцше Ф. Так казав Заратустра. Книжка для всіх і ні для кого / Ф. Ніцше. К.: Основи, 1993. 415 с.
16. Платон. Діалоги / Платон. К.: Основи, 1995. 394 с.
17. Прокопович Ф. Логіка / Феофан Прокопович // Федів Ю.О., Мозгова Н.Г. Історія української філософії. К.: Вид-во «Україна», 2000. С. 141-149.
18. Прокопович Ф. Натурфілософія, або фізика / Феофан Прокопович // Федів Ю.О., Мозгова Н.Г. Історія української філософії. – К.: Вид-во «Україна», 2000. С. 150-159.
19. Роттердамський Е. Похвала глупоті. Домашні бесіди / Еразм Роттердамський / Пер. з латини В. Литвинова, Й. Кобова. К.: Основи, 1993. 319 с.
20. Сенека Луцій Анней. Моральні листи до Луцілія / Сенека Луцій Анней; пер. А. Содомора. 3-тє вид. К.: Основи, 2005. 604 с.
21. Сковорода Г. С. Діалог. Назва його – потоп зміїний / Григорій Сковорода / Твори у двох томах. Т.2. 2-ге вид., виправ. К.: Обереги, 2005. С. 140-178.
22. Юркевич П.Д. Сердце та його значення у духовному житті людини, згідно з ученням Слова Божого / Памфіл Юркевич // Федів Ю.О., Мозгова Н.Г. Історія української філософії. – К.: Вид-во «Україна», 2000. С. 365-369.

Додаткова:

1. Андрущенко В.П. Соціальна філософія. Історія, теорія, методологія : підручник для вищих навч. закл. / В. П. Андрущенко [та ін.]. 3. вид., випр. та доп. К. : Генеза, 2006. 656 с.
2. Андрущенко В.П. Філософія: підруч. / В.П. Андрущенко [та ін.]; заг. ред. М.І. Горлач [та ін.]. 2.вид., перероб. та доп. Х. : Консум, 2000. 672 с.
3. Андрущенко В. П., Михальченко М. І. Сучасна соціальна філософія: Курс лекцій / В.П. Андрущенко, М.І. Михальченко. К.: Генеза, 1996. 368 с.
4. Бойченко І.В. Філософія історії: Підручник / Іван Бойченко. К.: КОО, Знання. 2000. 723 с.
5. Волинка Г.І. Філософія Стародавності і середньовіччя в освітньому контексті: Навч. посібник / Г.І. Волинка. К.: Вища освіта, 2005. 544 с.
6. Волинка Г.І., Гусєв В.І., Мозгова Н.Г. та ін. Історія філософії в її зв'язку з освітою: Підручник / За ред. Г.І. Волинка. К.: Каравелла, 2006. 479 с.
7. Вступ до філософії: Історико-філософська пропедевтика: Підручник / Г.І. Волинка, В.І. Гусєв, І.В. Огородник, Ю.О. Федів. К.: Вища школа, 1999. 624 с.
8. Гадамер Г.-Г. Герменевтика як філософія практики / Г.-Г. Гадамер // Після філософії: кінець чи трансформація? К.: Четверта хвиля, 2000. С. 284-296.
9. Головка Б.А. Філософська антропологія: Навч. Посібник. / Б.А. Головка. К.: ІЗМН, 1997. 240 с.
10. Горський В.С., Кислюк К.В. Історія української філософії: Підручник. К.: Либідь, 2004. 488 с.
11. Гусєв В.І. Західна філософія Нового часу XVII-XVIII ст. / В.І. Гусєв. К.: Либідь, 1998. 368 с.
12. Гусєв В. Історія західноєвропейської філософії XV-XVII ст: Курс лекцій. Навчальний посібник для вузів. / В.І. Гусєв. К.: Либідь, 1994. 251 с.
13. Драгоманов М. Вибране («...мій задум зложити очерк історії цивілізації на Україні») / Упорядю та авт. іст.-біогр. нарису Р.С. Міщук; Приміт. Р.С. Міщука, В.С. Шандри. К.: Либідь, 1991.688 с.
14. Енциклопедія постмодернізму / за ред. Ч. Вінквіста та В. Тейлора; пер. з англ. В. Шовкун. К.: Основи, 2003. 503 с.
15. Історія філософії: Підручник / Ярошовець В.І., Бичко І.В., Бугров В.А. та ін. / За ред. В.І. Ярошовця. К.: Парапан, 2002. 774 с.
16. Кондзьолка В.В. Нариси історії античної філософії. Львів: Львівський університет імені І. Франка, 1993. 259 с.
17. Кравців Б. Ренесанс і гуманізм на Україні / Б. Кравців // Європейське Відродження та українська література XVI-XVII ст. [Текст]: збірник / АН України. Ін-т літератури ім.Т.Шевченка ; Ред. О. Мишанич. К.: Наукова думка, 1993. С.300-319.
18. Куцєпал С.В. Французька філософія другої половини ХХ століття: дискурс із префіксом „пост-“: Монографія / С.В. Куцєпал. К.: ПАРАПАН, 2004. 324 с.
19. Лук'янець В. Філософія сучасності. Прорив за обрій метафізики тотожності: Стаття перша / В.С. Лук'янець // Філософська думка. Київ, 2002. № 4. С. 16-35.
20. Лук'янець В. Філософія сучасності. Прорив за обрій метафізики тотожності: Стаття друга / В.С. Лук'янець // Філософська думка. Київ, 2002. № 5. С. 26-39.
21. Маслов С. Культурно-національне відродження на Україні в кінці XVI і першій половині XVII століття / С. Маслов // Європейське Відродження та українська література XVI-XVII ст. / АН України. Ін-т літератури ім. Т. Шевченка ; Ред. О. Мишанич. К.: Наукова думка, 1993. С.319-341.
22. Мозгова Н.Г. Київська духовна академія, 1819-1920: Філософський спадок / Н.Г. Мозгова. К.: Книга, 2004. 320 с.
23. Мозгова Н.Г. Логіко-гносеологічна проблематика в київській духовно-академічній філософії XIX – початку ХХ ст / Н.Г. Мозгова. К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2005. 170 с.

24. Несторенко В.Г. Вступ до філософії: онтологія людини. Навчальний посібник для студентів вищих учбових закладів / В.Г.Несторенко. К.: Абрис, 1995. 336 с.
25. Огородник І.В., Русин М.Ю. Українська філософія в іменах / І.В. Огородник, М.Ю. Русин. К.: Либідь, 1997. 328 с.
26. Огороков В.Б. Метафізика епохи трансцендентального мислення: специфіка, сутність і тенденції розвитку, монографія / В.Б. Огороков. Дніпропетровськ: Вид-во Дніпропетр. ун-ту, 2000. 264 с.
27. Петрушенко В. Епістемологія як філософська теорія пізнання / В. Петрушенко. Львів: Вид-во держ. ун-ту «Львівська політехніка», 2000. 296 с.
28. Попович М. Нарис історії культури України / М.В. Попович / Вид. 2-ге, випр. К.: АртЕк, 2001. 728 с.
29. Попович М.В. Логіка і наукове пізнання / М.В. Попович. К.: Наукова думка, 1971. 155 с.
30. Філософія: Навч. посібник / Бичко І.В. та ін. Вид. 2-ге. К.: Либідь, 1994. 576 с.
31. Філософський енциклопедичний словник / За ред. В.І.Шинкарука. К.: Абрис, 2002. 744 с.
32. Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні / Д. Чижевський. К.: Вид-во Орій при УКСП Кобза, 1992. 230 с.
33. Шевченко В.І. Концепція пізнання в українській філософії. Курс лекцій. / В.І. Шевченко. – К.: ІСДО, 1993. 168 с.
34. Ярошовець В.І. Історія філософії: від структуралізму до постмодернізму. Підручник / В.І. Ярошовець. К.: Знання України, 2004. 214 с.
35. Ярошовець В.І. Людина в системі пізнання / В.І. Ярошовець. К.: Педагогіка, 1996. 208 с.

Наявна в електронних бібліотеках:

1. Адо П. Що таке антична філософія? <http://flibusta.is/b/521072>
2. Багалея Д.І. Український мандрівний філософ Григорій Сковорода. <http://flibusta.is/b/332119>
3. Гадамер Г.-С. Герменевтика як філософія практики. <http://flibusta.is/b/437272>
4. Забужко О.С. Філософія української ідеї та європейський контекст: франківський період. <http://flibusta.is/b/298481>
5. Забужко О.С. Шевченків міф України. Спроба філософського аналізу. <http://flibusta.is/b/298482>
6. Кривуля О.М. Філософія. Навчальний посібник. <http://flibusta.is/b/418373>
7. Платон. Апологія Сократа. Діалоги. <http://flibusta.is/b/602126>
8. Сковорода Г.С. Філософські трактати. <http://flibusta.is/b/555753>
9. Філософія як історія філософії: Підручник. <http://flibusta.is/b/417966>
10. Чижевський Д.І. Філософія Г.С. Сковороди <http://flibusta.is/b/332203>